

ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE YEŞİL VERGİLER VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

Yazgülu ÖTGEN

**Temmuz 2021
DENİZLİ**

**ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE YEŞİL VERGİLER VE
TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ**

Pamukkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dönem Projesi

Maliye Ana Bilim Dalı

**Vergi Hukuku Ve Vergi Uygulamaları Tezsiz İkinci Öğretim Yüksek Lisans
Programı**

Yazgülu ÖTGEN

Danışman: Prof. Dr. Ersan ÖZ

Temmuz 2021

DENİZLİ

Etik Sayfası:

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Öğrenci Adı Soyadı: Yazgülu ÖTGEN

ÖNSÖZ

Lisans ve Lisansüstü eğitim ve öğretim dönemlerimde, ders aldığım bütün hocalarıma; yüksek lisans eğitimim ve proje yazım sürecinde emeği, tecrübesi ve desteğiyle yanımda olan, yardımlarını esirgemeyen, saygıdeğer hocam ve danışmanım Prof. Dr. Ersan ÖZ'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bu süreçte her zaman maddi ve manevi desteğiyle yanımda olan, varlıklarıyla bana güç veren kıymetli anneme, babama ve kardeşlerime minnettarım

ÖZET

ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE YEŞİL VERGİLER VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

ÖTGEN, Yazgülü

Dönem Projesi

Maliye ABD

Vergi Hukuku ve Vergi Uygulamaları Tezsiz İ.Ö. Yüksek Lisans Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Ersan ÖZ

Temmuz 2021, VII+ sayfa 35

Değişen zamana paralel olarak gelişen dünyada, plansız kentleşme ve endüstrileşme, hızlı nüfus artışı ve doğal kaynakların azalması gibi nedenlerle oluşan çevre kirliliği, dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biridir. Nüfus artışının milyarlarla ifade edildiği günümüzde dünyanın her metrekaresi, artarak değer kazanırken, buna gözlerimizi kapayarak dengesini bozmaya ve kirlletmeye devam ettiğimiz yerküremiz için gerekli önlemler alınmadığı takdirde 21. yy. başlangıcından itibaren insanlığı ciddi çevresel problemlerin ve zor günlerin beklediğinin kabul edilmesi gerekmektedir.

Çevre korunması ile ilgili en çok olarak uygulanan araçlar; vergi politikası, sübvansiyon politikası, regülasyon ve kontroller politikasıdır. Bunların en etkilisi ve en kısa sürede yanıt alınabileni ise vergi politikalarıdır. Çevre kirliliğini oluşturan ürün veya bu ürünü üreten firmaya maliyet oluşturarak üretimin azaltılması şeklinde tanımlanan bu politika yaygın olarak tüm dünyada kullanılmaktadır.

Türkiye’de de bu konu üzerinde çalışmalar yapılmakta ve politikalar uygulanmaktadır. Uygulanan politikalardan en yaygın olarak kullanılanı ise vergi politikalarıdır. Vergi politikalarının çevresel kirliliği önlemede bir araç olarak kullanıldığı ülkemizde, mevzuatın uygulanmasındaki yetersizlikler ve elde edilen kaynakların etkin kullanılmaması sebepleriyle tam etkili olamamakta ve çevre politikaları amacına ulaşmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Sorunları, Yeşil Vergi, Türkiye Değerlendirmesi

ABSTRACT

GREEN TAXES IN SOLUTION OF ENVIRONMENTAL PROBLEMS AND TURKEY EVALUATION

ÖTGEN, Yazgülü

Term Project

Finance

Tax Law and Tax Applications Thesis Graduate Program

Adviser of Thesis: Prof. Dr. Ersan ÖZ

July 2021, VII+ 35 Pages

Environmental pollution caused by unplanned urbanization, industrialization, rapid population growth and depletion of natural resources is one of the most important problems of the developing world as the world changes. At a time when the world population is increasing by billions and the value of the world per square meter is rising, we will be in the 21st century if we do not take the necessary measures to shut our eyes and pollute our world. It must be admitted from the very beginning that serious environmental problems and difficult times await humanity.

The most used environmental protection method; tax policy, subsidy policy, regulation and control policy. The most effective and shortest possible answer is the tax policy. This policy, which is defined as reducing production by polluting a product that pollutes the environment or the company that produces that product, is widely used worldwide.

Turkey conducts research and implements policies in this area. Tax policy is the most widely used policy. In our country, which uses tax policy as a tool in preventing environmental pollution, the implementation of laws and regulations is inadequate, resources obtained due to inefficient use of resources are not fully effective and cannot achieve environmental policy targets.

Keywords: Environmental Problems, Green Tax, Turkey Assessment

İÇİNDEKİLER

Etik Sayfası	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ön söz	i
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çevre Sorunları.....	4
1.2. Çevre Kirliliği.....	4
1.3. Çevre Sorunlarının Temel Sebepleri.....	7
1.3.1. Nüfus Artışı.....	8
1.3.2. Endüstrileşme.....	8
1.3.3.Şehirleşme.....	10
1.3.4.Yoksulluk.....	11
1.4. Çevre Sorunlarının Çözümüne Yönelik Bazı Vergi Uygulamaları.....	11
1.4.1. Çevre Vergilerinin Türleri Sınıflandırılması	12
1.4.2. Çevre Vergilerinin Gelişimi.....	14
1.4.3.Yeşil Vergi Reformu.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE YEŞİL VERGİLER VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

2.1. Yeşil Vergi Olgusu ve Uygulama Alanları	17
--	----

2.1.1.Yeşil Vergi	17
2.1.2.Yeşil Vergilerin Gerekçesi.....	18
2.1.3.Yeşil Vergilerin Türleri.....	199
2.1.4.Yeşil Verginin Uygulama Alanları	19
2.2. Türkiye de Yeşil Verginin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	20
2.3.Türkiye’de Çevre (Yeşil) Vergileri.....	21
2.3.1. Çevre Temizlik Vergisi	22
2.3.2. Atık su Bedeli	23
2.3.3. Yeni Bir Çevre Vergisi Olarak Konaklama Vergisi	24
2.4. Türkiye’de Yeşil Vergi Uygulamalarında Yeni Düzenlemeler	24
2.5.Türkiye de Kalkınma Planlarında Yeşil Verginin Yeri.....	26
SONUÇ	31
KAYNAKÇA	33

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
EEA	: European Economic Area
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
No.	: Numara
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
vb	: Ve Benzeri

GİRİŞ

Sanayi Devrimi ile başlayan hızlı iktisadi büyüme ve refah artışı süreci tüm dünyada yaşam koşullarını etkilemiş, teknolojik gelişmeler sayesinde toplum yapısında dramatik ve yaşamı daha kolay hale getiren değişiklikler olurken, kapitalist üretim ve tüketim süreçleri de tüm dünyada etkili olmaya başlamıştır. Yaşam koşulları iyileştikçe toplumsal refah artmış ve bu durum nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. Doğanın kendini yenileme kapasitesi ilk zamanlarda hızlı iktisadi büyüme ve nüfus artışı sürecinden etkilenmemiş olsa da, kapitalist üretim ve tüketim süreçlerinin yaygınlaşmasına paralel olarak doğal kaynakların aşırı tahribi, zamanla ekolojik dengenin bozulmasına neden olmuş ve doğanın kapasitesini zorlamaya başlamıştır. Sınırsız ihtiyaçların kıt kaynaklarla karşılanmasını temel alan iktisat bilimi açısından, kaynak kıtlığı sorununun verimlilik artışları sayesinde sürekli ertelenebileceği düşüncesiyle ilk zamanlarda yeterince önemsenmeyen çevre tahribi konusu, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren belirginleşmeye başlayan çevre sorunlarının endişe verici boyutlara gelmesiyle ancak 1970'li yıllarda dünyanın gündemine oturmuştur.

1970'li yıllarda, temelinde insan faaliyetlerinin bulunduğu iklim değişikliği, küresel ısınma, çölleşme, biyolojik çeşitliliğin azalması gibi çevre sorunlarının çözümüne yönelik önlemler gündeme gelmiş, çevre hareketleri ve uluslararası çalışmalar hız kazanmıştır. Sınırların olmaması nedeniyle, çevre sorunlarının küresel sonuçları, uluslararası işbirliğini ve çeşitli uluslararası anlaşmalar yoluyla çözüm arayışlarını gerektirmektedir. Bununla birlikte, dünyanın en acil çevre sorunlarının çoğundan sorumlu olan bazı sanayileşmiş ülkeler anlaşmaya katılma konusunda isteksizler ve bu da bu aramaları etkisiz hale getiriyor. Tek çözüm olan kirliliğe neden olan faaliyetleri yasaklayan ve kısıtlayan yasal düzenlemelerin yaygın olarak kullanılması, tamamen ortadan kaldırılamayan çevre sorunlarını önlemek veya azaltmak için yetersizdir.

İnsan faaliyetini ve karlılığı artırmayı amaçlayan kapitalist bir sistemde çevre sorunlarının azaltılmasının uluslararası araştırma ve mevzuatla çözülemeyeceğinin anlaşılması, bu düzende etkili finansal ve ekonomik araçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. ekonomik sisteme daha kolay entegre edilebilir ve sonuç olarak uzun vadede daha verimli hale gelebilir. Vergiler, kirlilik sertifikaları ve fonlar gibi mali

mekanizmalar, kirliliğin ortadan kaldırılmasının maliyetlerinden kirletenlerin sorumlu olduğu "kirleten öder ilkesi" nin bir parçası olarak giderek yaygınlaşmaktadır. Çevre sorunlarının neden olduğu ekonomik kayıpların telafi edilmesinde etkili olan bu mekanizmalar, çevreyi korumak ve çevre kirliliğini önlemek için ekonomiye baskı yapmadan en etkin şekilde uygulanabilir.

Piyasa mekanizmaları içinde üretim ve tüketim davranışlarını yönlendirme bakımından “çevre vergileri” en çok tercih edilen araçlardan biri olmuştur. Birçok ülke “Yeşil Vergi Reformu” uygulamaları ile çevre vergilerini hayata geçirmiş, bu şekilde hem ekonomik hem de çevre koruma amacına yönelik kazanımlar elde etmiştir. Türkiye’de çevreyi korumak için kullanılan herhangi bir finansal araç yoktur, ancak Türk vergi sistemindeki bazı vergiler tabiatı gereği etkilidir. Bu çalışmanın konusu şu anda oluşturulacaktır. Çalışmanın konusu ve amacı, Türk vergi sistemindeki çevresel ve finansal araçların çevre vergilerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi, çevrenin korunması ve çevrenin kalitesinin iyileştirilmesi için çok önemli araçlar olduğunu göstermektedir. Çevre vergilerinin Türkiye’deki mevcut kullanımı, Türk vergi sistemindeki yeri ve gelişimi ve diğer ülkelerde uygulanması ana araştırma konularıdır, ancak öncelikle "çevre vergileri" kavramından bahsedilmelidir.

“Çevre vergisi” kavramının temelde çevresel ve mali olmak üzere iki boyutunun bulunduğunu belirtmek gerekir. Kavramsal olarak, “çevre” sözcüğü çevresel boyuta, “vergi” sözcüğü mali boyuta işaret etmektedir. Bu bakımdan, konunun, temel olarak iki bilim dalının, yani hem çevre biliminin hem de maliye biliminin ilkeleri gözetilerek, disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Bununla birlikte, çevre vergileri, bu iki temel bilim dalının yanısıra, 20. yüzyılda temel sosyal bilimler olarak yerlerini sağlamlaştıran iktisat, sosyoloji, siyaset bilimi üçlüsü (Gulbenkian Komisyonu, 1995: 34) ile mühendislik, biyoloji, fizik, genetik gibi doğa bilimleri ile de yakından ilişkilidir.

Bu ‘çok disiplinlilik’ olgusu çevre vergilerinin geniş bir şekilde, tüm boyutlarıyla ele alınmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Genelde çevrenin, özelde ise çevre vergilerinin evrenselci bakış açısıyla değerlendirilmesi gereği, sosyal bilimler alanının tamamında ortaya çıkan bir zorunluluğun uzantısı olarak görülebilir. Ayrıca, doğa bilimlerinin de bir işbirliği ve bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirmelere dahil edilmesi gerekmektedir. Bunun için bilim adamlarının birçok alanda uzmanlaşmasının sağlanması en iyi yol olmakla birlikte, mevcut kurumsal yapı altında, bunun gerçekleşmesi şimdilik zor

görünmektedir. Mevcut yapı içinde ise, iktisadi karar alma süreçlerinde sadece iktisadın ilkelerinin gözetilmesi yerine çevre biliminin ilkelerinin de dikkate alındığı bir iktisatçı-çevrebilimci işbirliği içinde ve hatta konunun siyasi boyutu için siyaset bilimcilere, teknik boyutu için mühendislere, biyologlara vs. danışmak suretiyle sürdürülebilir bir yaklaşım ve doğru politikaların geliştirilmesi mümkündür.

Evrenselci düşünce yapısı bir gereklilik olmakla birlikte, bu çalışmanın iddiası çevre vergilerini evrenselci bakış açısıyla ve tüm boyutlarıyla ele almak değildir. Çalışmanın amacının, henüz sistematik bir literatürün oluşmadığı, uzun bir kuramsal geçmişe sahip olmayan çevre vergilerini genel hatlarıyla incelemek, bu konuda yapılan çeşitli araştırmaları ve uygulamaları ortaya koymak ve en önemlisi Türkiye'deki mevcut durumu değerlendirerek bu vergilerin uygulanabilirliğini araştırmak olduğunu bir kez daha belirtmek uygun olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çevre Sorunları

Çevre vergilerinin önemini, işlevini ve ortaya çıkış nedenlerini daha iyi kavrayabilmek için öncelikle çevre sorunlarına değinmek gerekir. Çevre sorunları kavramı, hava, su, toprak, gürültü kirliliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, plansız kentleşme, lisanssız konut ve göç gibi çok çeşitli konuları kapsayan karmaşık bir kavramdır. "Çevre Sorunları" başlığı altında, çalışma, küresel tehditleri, çalışma konusuyla ilgili genel bir şekilde değerlendirmeyi tercih etmektedir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çevre sorunlarına ilgi artmaya başlamıştır. Bunun nedeni, daha görünür hale gelen çevre sorunları ile baş edememeleridir. Çevresel sorunlar aniden ortaya çıkmaz, ancak kümülatif bir şekilde ilerler. Bu sorunlar birbirine bağlıdır ve daha hızlı gelişmeye başlar ve zamanla daha fazla depresyona yol açar. 20. yüzyılın son dönemi bu hızlı gelişmeye tanık oldu. 21. yüzyılda tahmin pek olumlu değil ve bu süreç hızlanacak. Geçtiğimiz yüzyılda karbon emisyonlarının son elli yılda 6,3 milyar tona ulaşan hızlı artışı, sıcaklıktaki artış, buzulların erimesi ve artan küresel dengesizlikler, sürecin hızlı ilerleyişinin göstergeleridir (Brown, 2003: 28).

Bu bağlamda ekolojik yapıyı ve dünyanın geleceğini tehdit eden sorunları "çevre kirliliği" ve "biyolojik yapı" olarak iki ana başlık altında değerlendirmek faydalı olacaktır.

1.2. Çevre Kirliliği

2872 sayılı Çevre Kanunu çevreyi "canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı" olarak tanımlamaktadır. Çevre kavramı en geniş anlamıyla ve en basit şekilde, ekonomik, doğal, yapısal, sosyal ve kültürel değerlerin bir bütünü olarak tanımlanabilir.

Çevre kirliliği kavramı, yukarıda bahsedilen çevre kavramı kadar geniştir. Çevre Kanunu, çevre kirliliğini şu şekilde tanımlamaktadır: "Çevre üzerindeki olumsuz etkiler,

hayvan sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi tehlikeye atabilir." Hava, su ve toprak kirliliği genellikle ekolojik dengenin bozulmasının ana sonuçlarıdır.

Sanayileşme ve küresel ekonomik büyüme karşısında kapitalist sistemin neden olduğu felaketin ölçęini anlayarak, çevre kirliliği sorunu son zamanlarda dünyanın karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri haline geldi. Tüm canlıların hayatta kalması için gerekli olan hava, su ve toprak kirliliği, tüm türleri tehdit etmektedir. Aşırı hava kirliliği hastalığa ve ölüme neden olabilir. Su kirliliği, balıkların ve diğer suların ölümüne yol açar ve toprak kirliliği, tarlalarda azalmaya yol açar.

Hava;

Belirli kaynaklardan atmosfere salınan kirleticiler, doğal yapıyı bozup canlılara ve hayvanlara zararlı bir yapıya dönüştürdüklerinde hava kirliliği olarak adlandırılır. Hava kirleticileri is, duman, toz, gazlar, buharlar ve kimyasalları içerir (Keleş ve Hamamcı, 2005: 101).

Hava kirliliği, bilindiği üzere küresel boyutta önemli etkiler yaratmaktadır. Bu etkilerden biri klorflor-karbon bileşiklerinin atmosfere yayılmasıyla ozon tabakasının incelmesidir. Ozon tabakası incelidikçe morötesi ışınların zararları gözlenmektedir (Keleş ve Hamamcı, 2005: 109). Küresel hava kirliliği programı üzerindeki en önemli ve son etkilerden biri sözde küresel ısınmadır. Küresel ısınma, atmosferde artan karbondioksit birikiminin neden olduğu seraların neden olduğu küresel ısınmadır. Yükselen küresel sıcaklıklar iklim değişikliğine, buzulların erimesine, deniz seviyelerinin yükselmesine ve verimli kıyı topraklarının batmasına neden olmaktadır. Bu durumun dünya ekonomisini de doğrudan etkileyeceği açıktır.

Rapor, bu önemli değişikliklerin en azından bazılarının önlenabilir olduğunu vurguluyor ve bazı sonuçlar ve politika önerileri içeriyor. Çevre sorunlarını önlemek için birçok seçenek vardır. En önemlisi bu seçeneklerden en uygun olanını seçmek ve başarılı bir şekilde uygulamaktır. Bu, özellikle hükümetler ve politika yapıcılar için büyük bir sorumluluk zamanıdır.

Su;

Dünya'nın suyu sürekli olarak güneş enerjisi tarafından çevrilir. İnsanlar bu döngüden suyu kendi kullanımları için alır ve kullandıktan sonra aynı döngüye geri verir. Bu işlem sırasında, suyla karışan maddeler suyun "su kirliliği" olarak bilinen fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerini değiştirir (Yaman, 2007).

Gerekli temizlik işlemleri yapılmazsa ve diğer gerekli önlemler alınmazsa, su kirliliği döngüsüne ciddi zararlar verebilir. Kirlilik döngüsündeki her bağlantıyı olumsuz etkiler. Başta insanlar olmak üzere tüm canlılar tehlikededir. Su kirliliği genellikle bölgesel düzeyde ele alınmaktadır ve yerel katılımın artırılması gerekmektedir. Bununla birlikte, büyüyen küresel bir su sorunu var. Yeraltı suyu seviyelerinin düşmesi, nehirlerin kurumması ve su kıtlığı dünya için en büyük çevresel tehditlerdir.

İlerleyen bölümlerde çevre sorunlarının ana nedenleri olarak kabul edilen kentleşme, sanayileşme ve ekosistemin korunması su talebini artırmaktadır. Yeraltı suyunun yaklaşık yüzde 70'i sulama, yüzde 20'si sanayi ve yüzde 10'u evler için kullanılıyor. İnsanların besin zincirleri arttıkça tahıl tüketimi de artmaktadır (Brown, 2003: 47). Sulamada kullanılan su miktarı düşünüldüğünde ne kadar su sıkıntısının tahıl ticaretini etkileyebileceği ortadadır. Ayrıca, nüfusun önemli kısmının geçimini tarımsal faaliyetlerden sağladığı ve yoksulluğun en yaygın görüldüğü Afrika, Güney Asya ve Güney Amerika ülkeleri (World Bank, 2005) doğal kaynaklara bağımlı olmaları nedeniyle iklim değişiminden ve su kıtlığından ilk başta etkilenecek kesimi teşkil etmektedirler. (The World Bank,2009).

Fauna;

Çevre sorunlarından biri de canlı her türlü varlığın tehlikede olmasıdır. Dünya çökerken daha da fakirleştiği doğrudur, bu da evrim döngüsünü olumsuz etkiler. Brown, dünyanın en büyük altıncı neslinin şu anda dünyanın en büyük beş yok oluşundan sonra gerçekleştiğine ve diğerlerinin aksine bunun insan kaynaklı olacağına inanıyor. Gerçekten de, balık yataklarının çökmesi, aşırı avlanma, azalan Batı Afrika bonoboları, Doğu Afrika şempanzesinin küçük bir versiyonu ve yaşam alanlarını tahrip eden tomrukçulardan kaynaklanmaktadır (Brown, 2003: 71-72).

Ormanlar ve Bitki Örtüsü

Biyolojik yapıda meydana gelen bir diğer değişiklik ormanlarda ve mera alanlarında görülmektedir. Orman ürünlerine talebin artması ve orman alanlarının tarım alanlarına dönüştürülmesi ormansızlaşmaya, aşırı otlatma ise toprak tahribine ve mera alanlarının yok olmasına yol açmaktadır.

1990 ile 2005 yılları arasında kıtaların ormanlık alanlarındaki değişiklikleri içeren Tablo 1, Avrupa hariç, dünyadaki orman alanlarının küçüldüğünü göstermektedir. 1990 ile 2005 arasında, Afrika toplam 64 milyon hektar ormanı kaybetmiş, Avrupa ise 989

milyon hektardan 1 milyar hektara orman alanını genişletmiştir. Ormanlık alanların büyüme hızı, 1990-2000 ile karşılaştırıldığında 2000 ile 2005 yılları arasında biraz azalmıştır, ancak Avrupa'daki genel eğilim artmaktadır.

Avrupa, orman alanlarının genişletilmesine büyük önem veriyor. Bu büyüme, çeşitli plantasyonlar ve mevcut ormanların korunmasıyla sağlanmıştır. Ancak tablo, son 15 yılda dünyanın her yıl ortalama 8,4 milyon hektar ormanı kaybettiğini gösteriyor. Afrika ve Güney Amerika'daki kayıplar çok ciddi. Bu kayıplarla ilgili herhangi bir işlem yapılmazsa, Avrupa veya Asya'daki kazanımların dünyayı ormansızlaşmanın yıkıcı etkilerinden kurtarmayacağı açıktır. Bir yandan ormansızlaşma nedeniyle tüm dünyada ormanlar yok oluyor, diğer yandan aşırı otlatma yok oluyor. Dünya otlaklarının yaklaşık yarısı yok edildi. Kuru, eğimli meralarda yaklaşık 3 milyar baş sığır, koyun ve keçi otlatılmaktadır. Çiftlik hayvanlarının sayısı arttıkça ortaya çıkan bu felaket, hayvancılık verimini düşürmekte ve onları dünyanın et, yün ve post ihtiyacını karşılayamaz hale getirmektedir (Brown, 2003: 61-64).

1.3. Çevre Sorunlarının Temel Sebepleri

Hızlı nüfus artışı, hızlı kentsel yayılma, plansız sanayileşme, sulak alan kirliliği, tarım ilaçlarının kontrolsüz kullanımı, orman yangınlarından kaynaklanan kirlilik ve yenilenemeyen kaynakların aşırı ve düzensiz kullanımı kilit faktördür. Doğal dengeyi bozmak. Kötüye kullanım ve aşırı kullanım; Bu, habitatın bozulmasına yol açar ve bu da hava, toprak, su ve bu habitatlarda yaşayan hayvanların ekolojik dengesine neden olur. Başta insanlar olmak üzere tüm hayvanların habitatları bozulmaktadır. Bilimsel topluluk tarafından yapılan son araştırmalar, dünyadaki canlıların beşte birinin önümüzdeki yirmi yıl içinde yok olabileceğini öne sürüyor.

Doğada enerji zincirinin ortadan kalkması tüm sistemi etkiler ve en çok insanlar acı çeker. Tüm bu çevresel sorunlar temelde nüfus artışı, sanayileşme, kentleşme ve yoksullukla ilgilidir. Bu faktörlerin bir sonucu olarak çevre kendini yenileme yeteneğini kaybeder.

1.3.1. Nüfus Artışı

Bu, birçok ekonomik ve sosyal sorunun temelidir, bu nedenle nüfus artışı çevre sorunlarının temelidir. Ormansızlaşma (ormansızlaşma), ozon tabakasının incilmesi ve küresel ısınma gibi dünyanın "insanlar ve diğer canlılar için kapasitesini" azaltan gelişmeler, mutlak nüfus artışı tarafından yönlendiriliyor. Kişi sayısı (Tezel, 1997: 40). Dünyanın artan nüfusu, bizden daha fazla insanın daha fazla hakka sahip olduğu anlamına geliyor. Kaynaklar tüm insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yetmiyor. Örneğin, nüfus artışıyla birlikte kişi başına kağıt talebi arttıkça, daha fazla orman tahrip edilmekte ve yeni ormanların büyüme hızı nüfus artış hızının altına düşmektedir. Giderek daha fazla insan ihtiyaçlarını daha az kaynakla karşılamaya çalışıyor. Doğada, nüfus artışının ağır yükü çevre sorunları yaratır. Tezel'e göre, dünya nüfusu artmaya devam ederse, gündemde üç sınır eksenini olacak; Gıda üretimi, mineral yakıtlar ve diğer yenilenemeyen kaynak gereksinimleri ve çevresel bozulmayı ele almak için ciddi önlemler gerekecektir (Tezel, 1997: 42-52).

Nüfus planlaması hakkında çok az bilgisi olan veya hiç bilgisi olmayan ülkelerde, nüfus daha hızlı büyüyor. 1850'lerde 1 milyar olan dünya nüfusu, 150 kısa yılda yüzde 650 artarak bugün 6,5 milyara ulaştı. Üçüncü dünya ülkeleri bu nüfus artışının% 85'ini oluşturmaktadır ve dünya nüfus artışının% 40'ı sadece Çin ve Hindistan'dadır (Yıldırım, 2007).

Birleşmiş Milletler'in 2006'da gelecekteki nüfus artışı tahminine göre, dünya nüfusu bugün 6,7 milyara, 2050'de ise yüksek düzeyde 11 milyar, orta düzeyde 9,2 milyar ve 7,8 milyara ulaşacak. Alt düzey varsayımlara göre (Birleşmiş Milletler No. 2872, 2008).

Alt düzey hipotezin uygulanması, dünyadaki çift başına 1,7 veya daha az doğurganlık oranına bağlıdır (Brown, 2003: 234). Bu seviyeye ulaşmak zordur, ancak imkansız değildir. Birçok ülke nüfuslarını dengelemek için önemli adımlar attı. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin nüfusunu dengelemek için gerekli adımların atılması, uzun vadeli açlık ve su kıtlığının üstesinden gelinmesine yardımcı olacaktır. Bu temel sorun çözüldüğünde, çevre sorunlarını önlemek daha kolay olacaktır.

1.3.2. Endüstrileşme

18. yüzyılda İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi sonucunda dünyada o zamana kadar görülmemiş bir büyüme hızına ulaşılmıştır. Hızlı büyümeye ve artan sanayileşmeye paralel olarak çevresel atıklar ve enerji kullanımından kaynaklanan kirlilik de önemli ölçüde artmaya başlamıştır.

1900’den bu yana dünya ekonomisi 20 kat büyümüş, dünya nüfusu 4 kat artmıştır. 1900’de doğanın kapasitesini aşan yerel talepler söz konusu olsa da bu durum şu anda olduğu gibi küresel bir olgu değildi (Brown, 2008: 6). 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bilimsel ve teknolojik ilerlemeler ve doğal kaynakların aşırı kullanımı yoluyla "kıt" ekonomik kaynak sorununun üstesinden gelmenin, bu kaynakların tükenmesine ve önemli ölçüde çevresel tükenmeye yol açabileceğine inanılıyordu. Sorunu görmezden gelmiştir. Tezel, bu süreci şu şekilde değerlendirmektedir:

“1950’ler ve 1960’ların deneyimi, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin, doğal kaynak temelli üretim süreçlerinin verimliliğini ve etkililiğini artırarak ve doğal kaynakları kullanma maliyetini düşürerek bu kaynakların tükenmesini kalıcı olarak geciktirebileceği fikrini destekliyor görünmektedir. Ancak işgücü verimliliği arttıkça ve doğal kaynakların kullanımı arttıkça, bu artışların neden olduğu çevre kirlenmiş ve bozulmaya başlamıştır. Sorunun merkezinde, dünyayı insanlar ve diğer canlılar için yaşanmaz hale getirme eğiliminde olan bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin, devam eden sanayileşmenin ve ekonomik büyümenin etkisi yatıyor.” (Tezel, 1997: 30).

Ekonomik büyümenin etkisiyle ilgili endişeler bugün artıyor. Dünya ekonomisi 1950 ile 2005 (55 yıl) arasında 7,4 trilyon dolardan 61 trilyon dolara genişledi (Earth Policy Institute, 2008).

Küresel ekonomi genişledikçe, doğal kaynakların kullanımı ve dolayısıyla çevre sorunları da genişliyor. Daha önce de belirtildiği gibi, sanayi devrimi karbon emisyonlarını kademeli olarak artırmaya başladı ve 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bu büyümeye sanayileşme nedeniyle hızlı ekonomik büyüme eşlik etti. Küresel ekonomik büyümeyi tetikleyen sanayileşmenin çevre üzerindeki olumsuz etkileri 20. yüzyılın ortalarında belirginleşti.

1900'lerde bu küresel bir fenomen değildi, ancak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme ve enerji kullanımından kaynaklanan kirlilik, doğanın kapasitesini etkileyen ve kendini yenileme yeteneğini yok eden küresel bir sorundur.

1.3.3.Şehirleşme

Bir diğer temel sorun ve özellikle de çevresel sorun olarak görülen şehirleşme, tarihsel olarak hammaddelere, ormanlık bölgelere ve su kenarlarına yakınlık gibi sosyal ve ekonomik nedenlerle günümüzden beş bin yılı aşkın bir süre önce Mezopotamya'da ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise nüfus artışı ve sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan şehirleşme olgusu birçok soruna yol açmaktadır.

Kentleşmenin çevre üzerinde hava kirliliği ve su kirliliği gibi olumsuz etkileri olduğu kadar stres, gürültü ve artan kiralar gibi sosyo-ekonomik sonuçları da vardır. Plansız kentleşme nedeniyle yeniden yapılanma aşırı ısınmaya neden olabilir ve iklim değişikliğine katkıda bulunabilir. Bu tür kentleşme sürecinde doğal yaşam alanları yerleşime dönüştürülmekte, doğal kaynaklara olan talep artmakta, bu kaynaklar aşırı kullanılmakta, hava kirliliği, su ve toprak kıtlığı hissedilmektedir (Ulusoy ve Vural, 2001).

Nüfus artışının bir sonucu olarak, kırdan kente göç artıyor ve kentsel nüfus artıyor. Düzensiz yerleşimler nedeniyle şehirlerdeki çevresel baskı artmakta ve yaşam kalitesi düşmektedir. Bu zorlukların üstesinden gelmek ve kentsel çevre üzerindeki olumsuz etkiyi azaltmak, "sürdürülebilir kentleşme" çerçevesinde doğal yaşam alanlarının korunmasına yönelik bir dizi önlem ve planlı ve sürdürülebilir kentleşmenin uygulanmasıyla mümkün olacaktır.

1.3.4.Yoksulluk

Çevre sorunlarının temel sebeplerinden biri olarak ele alınan yoksulluk olgusu, tanımlanması güç ve oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Sosyal Bilimler Sözlüğü, "yoksulluğu, bir toplumun veya toplumun bir kısmının ortalama yaşam standardından çok daha düşük gelir düzeyi; eğitim, sağlık, yiyecek, içecek gibi temel ihtiyaçları karşılayamayacak kadar düşük olan yoksulluk" olarak tanımlar. konut ve giyim "(Demir ve Acar), 2002: 440) gelir ve gayrimenkul dağılımıyla ilgili geniş bir kavramdır.

Karmaşık yoksulluk kavramı, çevresel sorunların ikili neden ve sonuçlarından kaynaklanmaktadır. Küresel yoksulluk, küresel çevre sorunlarının ana nedenlerinden biridir, ancak çevre sorunları, küresel yoksulluğa neden olan karmaşık bir yapı ve etkileşimdir. Yoksulluk, kısmen doğal kaynaklar üzerinde baskı oluşturup çevre sorunları yaratırken, ortaya çıkan çevre sorunlarının hafifletilmesi yoksulluk yaratmaktadır.

Doğal kaynaklar üzerindeki baskı büyük ölçüde zengin endüstrilerin aşırı tüketiminden kaynaklansa da, yoksulluğun etkileri göz ardı edilemez. Yoksulluk, ormansızlaşma, ormansızlaşma, hayatta kalmak isteyenler tarafından toprağın ve suyun kötüye kullanılması ve sanayileşmenin yarattığı baskılar gibi sorunlar yaratmaktadır.

1.4. Çevre Sorunlarının Çözümüne Yönelik Bazı Vergi Uygulamaları

Çevre vergilerinin sınıflandırılması çok zor ve karmaşık bir konudur. Çevre vergileri birçok farklı şekilde uygulanır ve farklı sorumlulukları olabilir (Ekins, 1999). Bu nedenle literatürde çeşitli şekillerde sınıflandırmalar mevcuttur. Bunlardan biri çevre vergilerini geniş anlamda üç kategoride toplamaktadır (Kazıcı, 1992: 19):

- Doğrudan doğruya çevresel amaçlarla getirilmiş dolaylı vergiler
- Başlangıçta çevresel nedenlerle getirilmeyen, ancak çevresel amaçlara yönlendirilebilecek dolaylı vergiler
- Çevresel amaçlarla getirilen dolaysız vergiler

İtalya'da plastik kaplar üzerindeki ve İsveç'te gübre üzerindeki vergi birinci kategoriye örnek, enerji vergisi ikinci kategori ve kirliliği önlemek için yatırımların hızlı amortismanı üçüncü kategoridir.

Benzer bir sınıflandırma Ekins (1999) tarafından yapılmıştır:

- Maliyet-karşılayan harçlar
- Çevreye zararlı faaliyete yönelik vergiler
- Mali amaçlı çevre vergileri

Bu kategorideki kategoriler düz bir çizgiyle ayrılmamıştır. Geri ödemenin teşvik edici bir etkisi olabilir, ancak bu vergiden elde edilen gelir kısmen çevresel amaçlar için kullanılabilir. Bu üçlü sınıflandırma, çevre vergisinin genel amacına ek olarak verginin ana amacının açıklanmasında önemlidir. Vergi hedefinin belirlenmesi, vergilendirilebilir faktörleri ve vergi oranını belirleyecektir (Ekins, 1999).

Diğer bir sınıflandırmaya göre ise çevre vergileri uygulama alanları ve konuları açısından dört başlık altında toplanmaktadır (Ferhatoğlu, 2003).

- Enerji vergileri (benzin, motorin, fuel oil, doğal gaz, kömür ve elektrik)
- Taşımacılık vergileri (bir motorlu araca sahip olma ya da kullanma)
- Kirlilik vergileri (kirli su ve emisyonları ile katı atık ve gürültü)

1.4.1. Çevre Vergilerinin Türleri Sınıflandırılması

Karbon-Enerji Vergileri: Küresel ısınma ve iklim değişikliğinde kilit rol oynayan karbon emisyonlarını kontrol etmek için kullanılan bir vergidir. Bu grup kara, hava ve deniz taşımacılığı vergileri ile karbon, enerji ve yakıt vergilerini içerir.

Su Kirliliği Vergileri: Suya verilen atık maddeler ve kirli atık sular nedeniyle oluşan su kirliliğini önlemeye yönelik vergilerdir.

Katı Atık Vergileri: Sürdürülebilir atık yönetimi için gerekli olan evsel ve endüstriyel atıkları azaltmayı amaçlayan bir vergidir.

Ürün Vergileri: Bu vergiler, çevreye zararlı ürünlere vergi uygulayarak üreticilerin çevresel çıkarlarını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Genel olarak, yapı geri dönüşüme uygun değilse veya kirlilik vergilendirilebilir veya maliyetli değilse ürünler vergilendirilmelidir. Örnekler, gübre ve böcek ilaçları üzerindeki vergileri içerir.

Atık Pil ve Akümülatör Vergileri: Bu vergiler, kurşunlu ve sülfürik asitli piller ile şarj edilebilir pillerin geri kazanılmasını sağlamak ve yeniden kullanılabilir pilleri tercih etmek için ürün vergileri şeklinde uygulanmaktadır.

Ambalaj Vergileri: Çevre dostu malzemelerin ambalajlanması ve geri dönüştürülmesi için ürün vergisi şeklinde alınan bir vergidir. Bir örnek, plastik poşetlere uygulanan vergidir. **Su çıkarma vergileri:** Aşırı yeraltı suyu kullanımını önlemeyi amaçlayan vergilerdir.

Agrega Vergileri: Agregada büyük çoğunlukla inşaat sektöründe kullanılan mıcır, taştuzu, kırılmış ufalanmış taş, kaya, çakıl vs. materyallerin tümüne verilen genel addır (Jamali, 2007: 276). Kazıların bir sonucu olarak çevresel bozulma, görsel kirlilik, patlamalardan kaynaklanan titreşim ve döküntü gibi faktörler, agregaların vergilendirilmesine neden olabilir. Toplam vergi, madencilik gürültüsü, yeraltı suyu kirliliği ve habitat kaybı gibi dış maliyetlerle gerekçelendirilir (Leicester, 2006).

Avcılık ve Balıkçılık Vergileri: Turizmde ekolojik vergi: Turizmin neden olduğu kirliliği önlemek için alınan vergiler **Yeşil bina teşvikleri:** Çevre dostu malzemeler kullanılarak binalar inşa etmek etkilidir **Gürültü vergisi:** Solunum ve yol trafiğinden kaynaklanan gürültü vergisi. Genellikle uçak gürültüsünden alınır **Emlak vergisi:** İnşaat çalışmaları nedeniyle tarım arazilerinin zarar görmesini önlemeyi amaçlayan vergilerdir.

Yapılan çeşitli sınıflandırmalar, çevre vergisi performansının değerlendirilmesinde, ülkeler arasında karşılaştırmalar yapılmasında ve teorik analize rehberlik edilmesinde önemlidir. Ancak daha önemli bir konu teorik analizin sonuçlarının pratiğe dökülmesidir. Farklı ülkelerde uygulanan çevre vergisi türlerinin belirlenmesi, daha ayrıntılı bir analiz yapılmasına olanak sağlayacaktır. OECD, üye ülkelerdeki çevre vergileri hakkında ayrıntılı bilgilerle uluslararası karşılaştırmaları kolaylaştırmak için bir veri tabanı oluşturmuştur. Bu veri tabanı sayesinde, çevre vergisi kullanımının dağılımı ve vergi sistemindeki konumu hakkında daha detaylı bilgi elde etmek ve böylece çevre vergisi işlemlerinin gerçek zamanlı olarak incelenmesine olanak sağlamak mümkündür.

1.4.2. Çevre Vergilerinin Gelişimi

Çevre vergilerinin genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa, uygulamaların dünyada giderek yaygınlaştığı söylenebilir. Bir gösterge, toplam çevre vergisi gelirin ve toplam vergi gelirin payıdır. OECD ülkelerinde çevre vergilerinin gelişimi göz önüne alındığında, ortalama vergi oranı yaklaşık yüzde 2,5'tir. Çevre vergilerinin gelir içindeki payı ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin, 2006'da Danimarka yüzdesi% 4.8 iken Amerika Birleşik Devletleri% 0.9'du. Türkiye ise% 3,7 ile Danimarka'dan sonra en yüksek gelire sahip ülkedir.

Çevre vergilerinin toplam gelir ve vergi geliri üzerindeki gelişiminin izlenmesi önemli bir göstergedir, ancak bu analizlerin sonuçlarının yorumlanması gerekir. Çevre vergisinin önemi, çevresel hedeflere ulaşmak için kullanılması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. OECD / EEA veri tabanı, çevre vergisinin oluşturulma amacı ve toplanan verginin kullanımına uygun olarak tüm çevresel vergiler, harçlar ve harçlar için ayırım gözetmeksizin geçerlidir. Danimarka ve Norveç gibi bazı ülkelerde, bu vergiler bilinçli olarak çevresel hedefler için kullanılırken, Türkiye gibi diğerlerinde makro dengeyi sağlamak için kullanılmaktadır. Çevrenin iyileştirilmesi, bu vergilerin ve gelirlerin nasıl kullanıldığına bağlıdır. Bu nedenle, çevre vergilerinin çevresel amaçlar için kullanılıp kullanılmadığını anlamak için ülkelerin deneyimlerini incelemek ve ülke bazlı değerlendirmeler yapmak gerekir.

1.4.3. Yeşil Vergi Reformu

Sürdürülebilir kalkınma koşullarının sağlanması çerçevesinde ülkelerin ekonomik ve mali araçları çevre politikası alanında uygulamaları son yıllarda önemi gittikçe artan “Ekolojik Vergi Reformu” veya “Yeşil Vergi Reformu” yaklaşımı ile birlikte önem

kazanmıştır. Yöntem, sermaye ve işgücü vergilerini çevreye zararlı ekonomik faaliyetlere transfer etmektir. Bu yaklaşımı uygulayan ülkeler, çevreyi korumak için ekonomik büyümeyi engelleyen emek ve sermaye vergilerini düşürürken, çevreye zararlı faaliyetlerin seviyesini düşürerek ekonomik büyümeyi desteklemeyi tercih etmektedir. Avrupa Birliği genelinde, bu "yön kontrol" yaklaşımı, pratikte çevreye zararlı ekonomik faaliyetlerin vergilendirilmesi ve / veya bu faaliyetler için devlet yardımının kaldırılması şeklinde şekillenmiştir (Toprak, 2006: 165).

Özellikle Kuzey Avrupa ve Avrupa Birliği'ndeki bazı ülkeler çevre vergilerinin geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Özellikle 1980'lerde fosil yakıtlardan kaynaklanan emisyonların azaltılması için karbon vergisi uygulamalarının ve diğer finansal ve ekonomik araçların sisteme dahil edilmesi önerileri dikkate alınmaya başlandı ve ilk kullanım 1990'ların başında başladı (Kovancılar, 2000: 33). İsveç ve Finlandiya, karbon vergilerini uygulamaya koyan ilk ülkelerdi. Finlandiya, 1990 yılında Avrupa'nın ilk karbon yakıt vergisini uygulamaya koydu. Öte yandan İsveç, Mayıs 1990'da 1991'deki Finlandiya'dan daha yüksek bir karbon vergisi koymuştur (Kazıcı, 1992: 20-21).

1991 yılı sonrasında vergileme eğiliminin iki kategoriye ayrıldığı söylenebilir. İsveç, Danimarka, Finlandiya, Norveç ve Hollanda gibi bazı ülkelerde, yeşil vergi reformunun vergi yükünü gelir ve tüketimden çevre vergilerine kaydırabileceği görüşüyle vergi sistemi kökten değişecek. Ekonomideki yapısal sorunların azaltılması (Kovancılar, 2000: 34). İkinci grup ülkeler ilk kez küçük ölçekli çevre vergileri uygulamaya koydular ve ancak 1990'ların sonlarında kapsamlı yeşil vergi reformlarını uyguladılar. İkinci grup Almanya, İtalya, Fransa ve İsviçre'dir.

Çevre vergilerinin yaygın kullanımı iki ana sorunu ortaya çıkarmıştır. Birincisi, tarım, ulaşım ve enerji gibi çevreye duyarlı sektörleri olumsuz etkileyebilecek vergilerin nasıl ayarlanacağı; İkinci olarak, çevre vergilerinin mevcut vergi sistemlerine ve politikalarına nasıl entegre edileceği. Bu iki konuyu ele almak için dört temel ilke önerilmiştir: gelir dağılımı, mali tarafsızlık, gelir tarafsızlığı ve adalet. Bu ilkeler arasında gelir dağılımı, çevre vergisi geliri, tehlikeli atık bertarafı, çevresel temizlik finansmanı, finansal tarafsızlık, en etkili ve en az vergi ihlallerinin uygulandığı durumlar ve vergiler bütçeye ek bir yük getirmez ve adalettir. (Barde ve Owens, 1993). Bu ilkelere uygun olarak uygulanırsa yeşil vergi reformunun başarılı olacağını düşünüyorum. Temel ilkeler veya politika seçenekleri belirlenmiş olsa da yeşil vergi reformu için standartlardan bahsetmek mümkün değildir.

Yeşil vergi reformu, başlıca zararlı teşvikleri ortadan kaldırarak, mevcut vergi sistemini kirliliği teşvik etmeden yeniden yapılandırarak ve yeni çevre vergileri getirerek üç şekilde uygulanmaktadır (OECD, 2001: 33). Bununla birlikte, yeşil vergi reformu uygulaması ülkeden ülkeye değişmektedir çünkü her ülkenin yapısal özellikleri farklıdır. Listelenen seçeneklerin üçünü de aynı anda kullanan veya birini veya ikisini kullanan ülkeler vardır. Benzer şekilde, gelirleri kesintiye uğramış vergileri azaltmak, vergi tabanını genişletmek veya çevresel hizmetleri finanse etmek gibi farklı amaçlar için kullanılabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE SORUNLARININ ÇÖZÜMÜNDE YEŞİL VERGİLER VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

2.1. Yeşil Vergi Olgusu ve Uygulama Alanları

2.1.1. Yeşil Vergi

Çevre vergilerinin ilk örneği olan kirlilik vergisi deyimini ilk kullanan yazar, İngiliz İktisatçısı A.C. Pigou (1877-1959) olmuştur. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde 1920’de yayımladığı ünlü Refah Ekonomisi başlıklı eserinde Pigou Londra’nın meşhur sisinin yarattığı kirliliği ve dışsallık vergisi ile vergilendirme fikrini ortaya atmış ve bu vergi Pigou vergisi olarak mali literatüre girmiş fakat fazla yankı yapmamıştır.

Bu vergi türü Türkçe’de çevre vergileri veya yeşil vergiler şeklinde ifade edilmiştir. Bu terminoloji İngilizce deyimlerin çevirisinden türetilmiştir. Bu kapsama birçok vergi girmiş olduğundan, deyimler çoğul olarak kullanılmaktadır. Çevre vergileri ile ilgili deyim ve kavramlar hayli zengin olup büyük çeşitlilik arz eder. Bunların asılları İngilizce olup bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz. Çevre vergileri (enviromental taxes), kirlilik vergisi (pollution tax), emisyon vergisi (emission tax) ve karbon vergisi (carbon tax) gibi. Adında “çevre” deyimini kullanılmadığı halde uygulamada çevre ile dolaylı olarak ilgili vergi türleri de mevcuttur. Bu nedenle terminoloji gerçekten çok zengin ve renklidir.

Yukarıda yapmış olduğumuz genel açıklamalara göre, çevre, çevre kirlenmesi, çevre kirlenmesinin önlenmesi ve çevreyi koruma amacı ile gerek ulusal ve gerekse uluslararası platformda konulmuş olan vergi türlerini çevre vergisi veya yeşil vergiler olarak tanımlayabiliriz.

1990’lı yıllarda çevre kirliliği ile mücadelede vergilerin daha fazla kullanılmaya başlanması ile OECD, bu vergiler için yeni bir tanım geliştirmiş ve bu vergilerin amacının bütçeye gelir sağlamaktan ziyade, üretim ve tüketim kalıplarında çevre lehine değişiklik yapmak olduğunu ileri sürmüştü ve bu vergileri “yeşil vergiler” olarak adlandırmıştır. Böylece yeşil vergiler, Beşinci program’da belirtilen ve sürdürülebilir

kalkınmaya ulaşmak için gerekli olan koşulların sağlanmasına katkıda bulunacaktır. (Uyduranoglu, 2004).

2.1.2.Yeşil Vergilerin Gerekçesi

Bilindiği gibi, kentleşme, nüfus artışı, sanayileşme, tarımsal gelişme nedeniyle ve bunlara eklenen meteorolojik kökenli olaylar nedeniyle çevre kirlenmekte ve yeryüzü; insanlar, hayvanlar ve bitkiler için yaşanmaz bir hale gelmektedir. Sonuç olarak çevre kirliliği ortaya; toprak, hava, su ve ses kirliliği şeklinde, değişik türlerde çıkmaktadır. Üretim ve tüketim faaliyetleri sonunda ortaya çıkan katı, sıvı veya gaz şeklindeki atıklar, fiziksel ve biyolojik ortamı olumsuz yönde etkilemekte doğal yaşamı tehdit etmektedir.

Çevre kirlenmesi ve sonuç olarak ortaya çıkan olumsuz ortam, insan sağlığını bozmakta ve kanser başta olmak üzere beslenme ve solunum yolları bozukluklarına neden olmaktadır. Bu tür tehlikeler gelişmekte olan ülkeler kadar gelişmiş ülkeleri de yakından ilgilendirmektedir.

Bu durumda çevreyi koruma, iyileştirme ve çevre kirlenmesi ile savaşın sürdürülebilmesi için yeni kaynaklara ihtiyaç duyulmuş ve bu harcamaların nasıl finanse edileceği gündeme gelmiş bulunmaktadır. Ulusal düzeyde ele alındığı takdirde, çevre vergilerinde temel ilke kirleten öder prensibidir.

Karayollarında yolu kullanan bunun bedelini nasıl ödüyorsa, çevre vergilerinde de çevreyi kirleten kişi ve kuruluşun bunun bedelini ödemesi, biraz da cezai nitelikte olmak üzere, doğal karşılamak gerekir.

Unutmamak gerekir ki, konunun bir de global (küresel) boyutu mevcuttur. Uluslararası vergileme açısından en önemli örnek çevre vergileri olmaktadır. Birleşmiş Milletler, AB ve OECD gibi kuruluşlar çevre sorunları ile yakından ilgilenmişler ve bu alanda çalışmalar yapmışlardır. Burada amaç, insanlık için kaliteli bir çevre oluşturulması ve yerkürenin korunmasıdır.

Birleşmiş Milletler çatısı altında, küresel ısınmayı önlemek amacıyla Japonya'nın Kyoto şehrinde toplanan 160 ülke, 1997 yılında atmosfere salınan sera gazlarının emisyonunu azaltmak için ünlü Kyoto Protokolünü imzaladı. Fakat başta Amerika Birleşik Devletleri ile Avustralya ve Türkiye bu protokole imza koymadı. İdari güçlüklerin de eklenmesiyle bu Protokol sekiz yıl sonra yani 2005 yılında yürürlüğe girebildi. Böylece ısınma, ulaşım ve sanayileşme sonucu insanların atmosfere saldığı

gazlar ısınmaya yol açıyor ve devletler bu gaz emisyonunu durduramasa bile yavaşlatma için bir araya geliyor ve protokolü imzalayarak yürürlüğe koyuyor. Bu sayede belki de kirlitmeye neden olan sanayi tesislerine ek vergi gelecek ve daha önemlisi atmosfere salacağı gazlarla ilgili olarak kotasını aşan ülkelere sınırlamalar getirilecektir.

2.1.3.Yeşil Vergilerin Türleri

Yeşil vergiler çevre, çevreyi koruma, çevre kirlenmesini önleme ve çevre kirlenmesini önlemeye yönelik mücadele gibi birbirine bağlı sorunların ortaya çıkardığı bir vergi demetidir. Değişik ülkelerdeki uygulama örneklerine bakacak olursak çevre vergileri veya yeşil vergiler başlığı altında toplanacak vergilerin sayısı belki de yüzü aşmaktadır. Üzerinde yaşadığımız yerkürenin doğal ortamını korumak ve kollamak; çevre kirlenmesini önlemek amacıyla konulacak vergileri genel olarak yeşil vergiler olarak tanımlayabiliriz. Bu geniş tanımlamadan da anlaşılacağı gibi, yeşil vergiler çok geniş bir yelpaze oluşturur. Bu nedenle dünyadaki uygulama örneklerine bakacak olursak sayıları yüzlerle ifade edilmektedir. Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi, yeşil vergilerinin amacı, yaşadığımız çevreyi ve doğal ortamı korumak ve çevre kirliliğini önlemek ve kaliteli bir çevre oluşturmaktır.

Yeşil vergileri, amaca uygun olarak iki ana başlık altında toplanabilir. Birinci grupta yer alan çevre vergileri, her devletin siyasi sınırları içinde geçerli ulusal çevre vergileri; diğeri de global nitelikte uluslararası çevre vergileridir. Devletlerin kendi siyasi sınırları içinde geçerli olan çevre vergileri, o ülkenin siyasi ve doğal yapısına göre büyük çeşitlilik arz eder.

Çevre felaketi olarak nitelenen küresel ısınma, kuraklık, ozon tabakasının delinmesi, buzulların erimesi, seller, denizlerin kirlenmesi doğal kaynakların tükenmesi gibi canlı yaşamını tehdit eden tehlikeleri önlemek için milletlerarası örgütler kurulmuş ve Devletler bu risklerin azaltılması ve ortadan kaldırılması için anlaşmalar imzalamışlardır. Önlem olarak sanayi yatırımlarının ek vergilerle vergilenmesi, petrol ürünlerinin ek vergilerle pahalılaştırılması ve uluslararası vergilemeye gidilmesi gibi tedbirler üzerinde durulmaktadır.

2.1.4.Yeşil Verginin Uygulama Alanları

AB’de vergilerin “yeşil” hale getirilmesi iki yoldan gerçekleştirilmektedir. Birinci yol, mevcut vergilerin çevre ile uyumlu olacak şekilde yeniden düzenlenmesidir.

Örneğin; kurşunlu ve kurşunsuz benzin üzerindeki vergilerin farklılaşması veya kirlilik yaratan iktisadi faaliyetlerin daha ağır vergilendirilmesi gibi. Bu amaçla, Belçika, Fransa, Almanya, Hollanda, İspanya, İngiltere gibi ülkelerde şirket araçları, özel araçlardan daha az vergi avantajına sahiptir.

İkinci yol ise, yani eko vergiler (çevreci-yeşil vergiler) tesis edilmesidir. Karbon vergisi gibi. Bu çerçevede Fransa, 1985 yılında sülfür vergisi ihdas etmiş, 1990'dan itibaren ise, endüstride zararlı gaz emisyonlarını vergilendirmeye başlamıştır. Belçika, "Ekotax Kanunları" çıkarmış, bir dizi eko vergi ihdas etmiştir. Norveç'te oksit, Norveç ve İsveç'te sülfür vergisi uygulanmaktadır(Mutlu, 2006).

2.2. Türkiye de Yeşil Verginin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Hızla değişen dünyanın gündeminde 1970'li yılların başından itibaren giderek artan ve insanlığın en büyük ortak sorunu ve ortak endişesi haline gelmiş olan çevre ve çevrenin bozulması yer almaktadır. Ülkemizde nüfus artışının eşlik ettiği sağlıksız kentleşme, sanayileşme ve hızlı ekonomik gelişme, istenmeyen olmakla birlikte artan hava, su, toprak kirliliği, gürültü ve erozyon gibi diğer çevre sorunlarına, doğal dengenin bozulmasına neden olmaktadır. Günümüzde çevre kirliliği küresel bir sorun haline gelmiştir ve ülkemizde görülen çevre kirliliği diğer ülkelerde görülen çevre kirliliği ile benzerlik göstermektedir.

1978 yılında, ilk kez çevre politikalarının oluşturulması amacı ile Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur. 1984 yılında, kamu yönetiminde yapılan düzenlemeler sırasında, Çevre Müsteşarlığı, Başbakanlığa bağlı Çevre Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. 1989 yılında ise yine Çevre Müsteşarlığı'na geçiş yaşanmış, çevre örgütü bir üst düzeye taşınmıştır. 1991'de Çevre Bakanlığı kurulmuş, Yüksek Çevre Kurulu, Özel Çevre Koruma Kurumu, Çevre İl Müdürlüğü, Mahalli Çevre Kurulu gibi kurumlar Bakanlığa bağlı kuruluşlar olarak tanımlanmıştır. 2003 yılında ise, kamu yönetiminde yeniden yapılanma ya da "devlette reform" sürecinin bir sonucu olarak birleşik bakanlık modeline geçilmiş ve "Çevre ve Orman Bakanlığı" kurulmuştur.

Uluslararası düzeyde görülen çabalar Türkiye'de de çevre konusunda düzenlemelere gidilmesine yol açmıştır. Türkiye'de çevre sorunlarını tanımlayan ve çevrenin korunmasına ilişkin önlemleri belirleyen en önemli mevzuat 1983 yılında kabul edilen ve yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu'dur. Bununla beraber Çevre Kanunu

çevre sorunlarını ayrıntılı olarak belirtmekten daha çok, gürültü kirliliği, hava kirliliği ve atıklar gibi belli başlı çevre sorunlarına değinmiştir. OECD tarafında ileriye sürülen kirletenin ödemesi prensibini Çevre Kanunu benimsemiştir. 2872 sayılı Çevre Kanununun 3. maddesinin e fıkrasında ve 28. maddesinde çevre kirliliğinin önlenmesi, sınırlandırılması ve çevreyi korumaya yönelik tedbirlerin alınması için yapılan harcamaların kirleten tarafından karşılanması ön görülmüştür. Buna ilişkin olarak da çevreyi kirletenlerin çeşitli para cezaları ile cezalandırılacağı ilgili kanunun çeşitli maddelerinde belirtilmiştir. Ancak vergilerin çevre sorunlarının çözümünde mali bir araç olarak kullanılabilmesine değinilmemiştir (Uyduranoğlu, 2004).

Ülkemiz Avrupa Birliği'ne üye ülkeler ile karşılaştırıldığında vergileri çevre sorunlarının çözümünde bir politika aracı olarak kullanmakta oldukça yetersiz kaldığı söylenebilir. Buna karşın ülkemizde çevre kirliliğinin önüne geçmek için çıkarılan kanunların ve uygulanan vergilerin yanı sıra kalkınma planlarının da olumlu katkısı büyüktür. Ancak yapılan çevre politikalarının gerçekleştirilememiş olması yapılan eleştirilerin başında gelir (Somersan, 1993).

2.3.Türkiye’de Çevre (Yeşil) Vergileri

Türkiye’de Avrupa Birliği ya da OECD ülkelerindeki anlamıyla Çevre Vergileri uygulama alanı bulmamaktadır. Bu ülkelerdeki çevre vergileri, mal ve hizmetlerin maliyetini artırmakta, üreticileri veya tüketicileri çevre dostu faaliyetlere yönlendirmekte ve teknolojik gelişmeyi teşvik etmektedir. Bu nedenle, birincil amaç bu ülkelerdeki çevre vergilerini "yönlendirmek ve kontrol etmektir". İkincil aşamada finansal hedefe ulaşılır.

Ülkemizde çevre temizlik vergisi dışında “yönlendirme ve denetim” amacıyla konulan çevre vergisini tanımak mümkün değildir (Değirmendereli, 2003).

Bu vergiye ek olarak, çevreye dolaylı olarak olumlu etkisi olabilecek bir taşıt vergisi olarak da tanımlanabilir. Bu nedenle, bu vergiler (dolaylı çevresel etkilerinden bağımsız olarak) analizimizde çevre vergileri olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de çevre bilinci henüz gelişmediği için Batı stili çevreyi koruyucu ve kirlenmeyi önleyici vergi türleri mevcut değildir. Örnek verecek olursak, tasarı halinde bile bir karbon vergisi düşünülmemiş ve yine hava kirlenmesini önleyici havacılık vergisine literatürde bile yer verilmemiştir.

Çevre vergilerinin temeli, “tazmin” ilkesine göre “kirleten öder prensibine” dayanmaktadır. 09.08.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Yasası’nın “ilkeler” başlığını taşıyan 3/g maddesi aynen şöyledir;

“Kirlilik, bozulma, çevresel iyileştirme, önleme, sınırlama ve ortadan kaldırmanın maliyetleri, kirleten veya bozulmaya neden olan kişi tarafından karşılanır. Kirleten, kirleten tarafından kirliliğin durdurulması, ortadan kaldırılması, azaltılması veya azaltılması için gerekli tedbirlerin alınmaması veya yetkili makamların bu tedbirleri doğrudan almış olması halinde, Kanun hükümlerine göre kirleten tarafından yapılan gerekli masrafları geri öder. 6183 sayılı kamu alacaklarının tahsil edilmesi prosedürü gereği hakkında tahsil edilir” Böylece, Çevre Yasamızda yer alan bu hükümlerle “kirleten öder” ilkesi vergilemede benimsenmiş bulunmaktadır.

2.3.1. Çevre Temizlik Vergisi

Türk vergi sisteminde, çevre ile ilgili ilk vergi örneği, 15.07.1993 tarih ve 3914 sayılı Yasa gereğince Belediye Gelirleri Kanunu’na eklenen mükerrer 44. madde ile ihdas edilen Çevre Temizlik Vergisi ile başlamıştır. Bu maddeye göre belediyelerin katı atık toplama ve kanalizasyon hizmetlerinden yararlanan konut, işyeri ve diğer şekilde yararlanan binalar, çevre temizlik vergisine tabi tutulmuştur.

Kanuna göre vergi, belediye sınırları içinde ve yakınında bulunan apartman, işyeri ve diğer tesislerden alınmakta ve belediye temizlik hizmetlerinde kullanılmaktadır. 1 Ocak 1994 tarihi itibarıyla vergi beyannamesi üzerinden değerlendirilmiştir. Mükellefler, binayı kullananlar, boş bina sahipleri veya mülk sahibi gibi mudiler tarafından atanır. Ancak, yabancı devlet dairelerine ait tüm devlet daireleri ve binalar bu vergiden muaftır. Sözü edilen mükerrer 44. madde daha sonra, 5035 sayılı Yasa ile önemli bir değişikliğe uğramış ve yeni uygulama 1 Ocak 2004 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe girmiştir.

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 5035 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değişik mükerrer 44 üncü maddesinin birinci fıkrasında, "Çevre temizlik vergileri, belediye çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan belediye sınırı içinde ve bitişiğinde bulunan binalar, işyerleri ve diğer binalar için alınır. Rol, tesisin kullanımıyla başlar. Dördüncü fıkrada "Konut sakinlerinin çevre temizlik vergisi başkentlerde metreküp başına 15 YKr, diğer yerlerde ise su tüketim miktarına bağlı olarak 12 kuruş olarak hesaplanır." . ", Beşinci paragrafta" İşyerleri ve binalar başka şekillerde

kullanılmaktadır. Çevresel temizlik vergileri, kentsel şehirler % 25 arttığında alınan aşağıdaki oranlarda alınır. On birinci fıkrada, “Bu maddenin dördüncü ve beşinci fıkraları, her yıl yeniden değerlendirme tutarı kadar artırılır ve bu tutarlar, vergi tutarının yüzde beşini geçmeyen kesirleri kapsamaktadır.” hükmüne yer verilmiştir.

2.3.2. Atık su Bedeli

Atık su bedeli; Büyükşehir belediyesi sınırları içinde Büyükşehir belediyelerine bağlı olarak kurulan su ve kanalizasyon idareleri tarafından kanalizasyon hizmetleri karşılığında alınan bir ücret olup 20.11.1981 tarihli ve 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’a istinaden alınmaktadır.

Anılan Kanun’un; sırasıyla 6/f, 9/k, 11/e, 13/a ve 23. maddelerinde;

- “ Su satışı ve kullanılmış suların boşaltılmasına ilişkin tarifeleri inceleyerek karara bağlamak,”
- "Genel Kararname ile hazırlanan suyun satış ve bertarafı için tarifeler belirleyerek Genel Kurul'un onayına sunar."
- "23 üncü maddeye göre su satış ve bertaraf tarifeleri düzenleme prosedürüne uygun olarak gelişir ve Yönetim Kurulu'na sunar."
- "Su satışı ve kullanılmış su bertarafı karşılığında müşterilerden tarifelere göre ücretlendirme"
- “Su satma, kanalizasyon sistemi olan yerlerde kullanılmış suyu bertaraf etme ve kanalizasyon boşaltma maliyetleri ayrı ayrı hesaplanır. Bu tarifeler, yönetim ve işletme maliyetleri, yenileme, iyileştirme ve genişletme maliyetlerini hesaba katmak için doğrudan ve dolaylı amortisman (aktifleştirilmemiş) ve kârın en az% 10'u kullanılarak belirlenir.

Tarifelerin tespiti ile tahsilatla ilgili usul ve esaslar bir yönetmelik ile belirlenir.” hükümleri yer almıştır.

Ayrıca, 2560 sayılı Kanun’a 05.06.1986 tarihli ve 3305 sayılı Kanun’un 3. maddesi ile eklenen “Bu Kanun diğer Büyükşehir belediyelerinde de uygulanır.” hükmü ile anılan Kanun bütün Büyükşehir belediyelerinde uygulanmakta ve kullanılmış suyun uzaklaştırılmasına karşılık bir ücret olarak abonelerden atık su bedeli tahsil edilmektedir.

2.3.3. Yeni Bir Çevre Vergisi Olarak Konaklama Vergisi

Dünya ölçüsünde turizm gelişmesinden sonra, doğal ve tarihsel zenginlikleri olan gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler, yabancı turistleri otel, motel, tatil köyü, pansiyon gibi tesis ve yerlerde gecelemleri nedeniyle, konaklama vergisine tabi tutmuşlardır. Bazı ülkelerin başlattıkları bu uygulama, zaman içinde yaygınlaşmış ve konaklama vergisi, yeni bir tür çevre vergisi olarak literatürdeki yerini almıştır. Verginin mükellefleri turistler olabileceği gibi bazen vatandaşları da bu kapsama alan ülkeler bulunmaktadır.

Türkiye’de bugüne kadar, konaklama vergisi başlığı altında bir vergi uygulanmamıştır. Fakat halen TBMM’ye sevk edilmiş olan İl Özel İdaresi ve Belediye Gelirleri Yasa Tasarısı’na 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu içinde yer almayan yeni bir vergi olarak Konaklama Vergisi de ilave edilmiştir.

Konut vergisi matrahı, vergi mükelleflerinin günlük yiyecek, içecek ve yatak ücretlerini içeren toplam barınma ücretidir. Bu vergi oranı, günlük yaşam giderlerinin % 3’üdür. Bu düzeyi sifıra indirip yasal sınıra çıkarmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir (Ertürk, 1998). Konut tesisi işletenler, mükellefler adına konut vergisini toplamak ve yetkililere ödemekle yükümlüdür.

Yasa Tasarısı kabul edilip yasalastığı takdirde, Türkiye’de yerel yönetimler yeni ve önemli bir gelir kaynağına kavuşmuş olacaktır. Böyle bir verginin ihdasından sonra, bunun yerli ve yabancı turizm üzerindeki olumsuz etkileri yeniden gündeme gelecek ve tartışma konusu olacaktır. Turizmin bir ölçüde çevreye zarar verdiği ve çevre kirlenmesine neden olduğu kabul edilecek olursa, Türkiye açısından konaklama vergisinin bu zararları telafi edici olumlu bir yönü bulunduğu da bir gerçektir.

2.4. Türkiye’de Yeşil Vergi Uygulamalarında Yeni Düzenlemeler

Avrupa Birliği uyum süreci ve artan çevre kirliliğinin önlenmesi adına Çevre Kanunu’nda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yeni değişikliklerle bağlantılı olarak, Çevre Kanunu'nun Avrupa Birliği çevre politikasının genel ilkeleri ile uyumlu olması amaçlanmaktadır. "Kirliten öder" ilkesine ek olarak, önceki yasada bulunmayan "çevre koruma, sağduyu" ve "kaynakların önlenmesi" ilkeleri doğrudan AB hukukunda yer almaktadır. (Akadur, 2005).

Kabul edilen yeni Çevre Yasası’nda yer alan en önemli maddeler yapılan değişikliklerle beraber aşağıda verilmiştir: (Çevre Kanunu,2007).

Kirlenme yasağı:

Çevreye zararlı veya ilgili yönetmeliklerde belirtilen standartlara ve metodolojilere aykırı benzer faaliyetlerin devredilmesi, depolanması, taşınması, elden çıkarılması veya gerçekleştirilmesi yasaktır (Madde 8)

Çevrenin korunması:

Çevreyi korumak ve halkın çevre bilincini arttırmak için çevre konularının okul öncesi eğitimden başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi eğitim kurumlarının müfredatına alınması önemlidir (Madde 9 - Değişik: 26.4.2006 - 5491/6 md.)

Çevresel etki değerlendirilmesi:

Planlanan faaliyetlerin bir sonucu olarak çevresel sorunlara neden olabilecek kuruluşlar, bir Çevresel Etki Değerlendirme Raporu veya proje sunum dosyası hazırlamaktan sorumludur (Madde 10 - Değişik: 26.4.2006 - 5491/7 md.)

İzin alma, arıtma ve bertaraf etme yükümlülüğü:

Üretim, tüketim ve hizmet faaliyetleri sonucunda oluşan atığın doğrudan veya dolaylı olarak alıcı ortama teslim edilmesinin uygun olmadığı düşünülen tesis ve yerleşimler, atıkların standartlara ve yöntemlere uygun olarak işlenmesinden ve bertarafından sorumludur. Yönetmelikte belirtilen izinleri almakla yükümlüdür(Madde 11 - Değişik: 26.4.2006 - 5491/8 md.).

Atık üreticileri uygun metot ve teknolojiler ile atıklarını en az düzeye düşürecek tedbirleri almak zorundadırlar.

Gürültü:

İnsanların huzur, beden ve ruh sağlığına zarar verecek şekilde ilgili yönetmeliklerle belirlenen standartların üzerinde gürültü veya titreşim yasaklanacaktır. Girişimciler, belirlenen standartlara uygun olarak araçlar, şantiyeler, fabrikalar, atölyeler, işyerleri, eğlence mekanları, hizmet binaları ve yerleşim alanlarından gelen gürültü ve titreşimi azaltmak için gerekli önlemleri almaktadır. (Madde 14 - Değişik: 26.4.2006 - 5491/11 md.)

Faaliyetlerin durdurulması:

Çevre etki değerlendirmesi yapılmadan başlatılan faaliyetler bakanlık tarafından durdurulurken, proje profili olmadan başlatılan faaliyetler yerel yönetim tarafından askıya alınır. (Madde 15 - Değişik: 26.4.2006 - 5491/12 md.)

Teşvik:

Bakanlar Kurulu'nun önerisi üzerine, arıtma tesisleri için kullanılan elektrik tarifelerinde ve sanayi tesisleri için enerji tarifesi belirleyen, işleten ve yükümlülüklerini yerine getiren kuruluşlarda yüzde elliye varan indirim kullanma hakkı bulunmaktadır. (Ek fıkra: 26.4.2006 - 5491/20 md.)

2.5. Türkiye de Kalkınma Planlarında Yeşil Verginin Yeri

Gerek yasama organları gerekse yürütme organları, kalkınmayı ve sanayileşmeyi 1982 Anayasası'na kadar gelişmiş batı ülkelerini yakalamak amacıyla birincil ve tek öncelik olarak gördükleri ve bunun da 5 yıllık kalkınma planlarını inceleyerek anlaşılacağı görülmektedir.

1. ve 2. Beş yıllık kalkınma planları incelendiğinde çevre konusu üzerinde ayrıcalıklı olarak durulmadığı görülür. Ancak bu durum 3. Beş Yıllık Kalkınma Planından itibaren değişmiştir. Çevre yapılan tüm planlarda ayrı bir bölümde ele alınmıştır.

Planlı dönemde, özellikle 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan sonra çevre konusunun planlarda yer almaya başlaması tesadüf değildir. Bir yandan 1960'lı yıllarda kentleşme ve sanayileşme ciddi biçimde kendini gösterirken ve özellikle kentsel alanlarda önemli sorunlara yol açarken, diğer taraftan dünyada Roma Kulübü'nün raporları, Stockholm Çevre Konferansı ve aynı dönemde çevre sorunları konusunda oluşan kamuoyunun Türkiye'de karşılık bulmaya başlaması etkili olmuştur. Ancak planlarda çevre ile ilgili hükümler bulunmasına rağmen, çevreye bakış pek önemli olmamıştır. Nitekim 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na bakıldığında temel felsefenin çevre sorunlarının kalkınmaya ayrılmış fonları olumsuz yönde etkilemeden çözülmesi ve sanayileşerek kalkınma hedefinden ülkeyi saptıracak hiçbir yükümlülüğün kabul edilmeyeceğinin olduğu görülür. (Görmez, 1997).

Beş Yıllık Kalkınma Planında su, hava, kıyı gibi kirliliğin önemli boyutlara ulaştığı konularına değinilmiştir. Planda bu sorunların parçalar halinde değil bir bütün olarak, birbirleriyle ilişkileri çerçevesinde incelenmesi gereği vurgulanmıştır. Planda

dikkati çeken nokta çevrenin korunması amacıyla da sanayileşmeden vazgeçilmeyeceğidir. Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de öncelikli hedef kalkınmak, Batılı ülkelere yetişmektir. Bu nedenle 3. Beş Yıllık Kalkınma Planında ekonomik kalkınma ve çevrenin korunması aynı anda gerçekleştirilmek istenmiştir. Bunu sağlayacak en önemli mekanizma da önleyici planlar olarak gösterilmiştir. Yeni gerçekleştirilecek her bir kalkınma hamlesinin çevreye nasıl yansıtacağı önceden belirlenecek ve bu tahribatı önleyecek çalışmalar yapılacaktır. Aynı zamanda ülkenin çevre sorunlarının bir envanterinin yapılması, halkın eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi, ülke dışındaki gelişmelerin yakından izlenmesi, tarım ilaçları ve su kirliliğinin ele alınması planın ilkelerindedir. (Keleş, ve Hamamcı, 1998).

Beş Yıllık Kalkınma Planında da bir önceki planda ele alınan, çevre sorunları henüz ortaya çıkmadan önlem alınması konusu işlenmiştir. Böylece sorunlar ön görülecek ve sorunlar çözülmesi imkânsız boyutlara ulaşmayacaktır. Planda aynı zamanda ortaya çıkmış sorunlar ve bu sorunları giderme yolları üzerinde de durulmuştur. Kentleşme ve gelişme sürecinde insan-çevre ilişkilerini ve sağlığını, ülkenin tarihsel ve doğal zenginliklerini ekonomik bütünlük içinde korumaktan söz edilmekte, kentlerin fiziki planlamasında çevresel uyuma ve çevre sağlığına özen gösterilecek, yerleşimlerin bozucu değil değerlendirici yönde gelişmesine önem verilecektir. (Görmez, 1997). Planda getirilen bir diğer öneri de çevre konusunda alınacak kararların merkezden değil, yerel yönetimler tarafından belirlenmesidir. Ancak merkezle yerel yönetim birbirinden kopuk olamayacak, aralarında iletişim kuracaklardır. Sanayileşme çabalarıyla gelen sorunlar ve bu sorunlarla ilintili olarak tarımda makineleşme, kentleşme, kıyı sorunları gibi konularda ele alınmıştır. (Keleş, ve Hamamcı, 1998).

Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda benimsenen temel ilke mevcut çevre sorunlarının giderilmesi için yapılan çalışmaların yanı sıra kaynakların gelecek kuşakların kullanması için en iyi biçimde korunması düşüncesidir. Planda su kirliliği ve önlenmesi, hava kirliliği, doğal afetler, erozyon, kentleşme ve getirdiği sorunlar, tarımda makineleşme ve sanayileşme gibi konular yeniden daha detaylı ele alınmıştır. Haliç, İzmit, İzmir Körfezleri ile Ankara'nın hava kirliliğinin önlenmesi gibi tedbirlerin alınması gerektiğini belirten bu planda çevre alanında sürdürülmesi gerekli olan araştırma ve geliştirme faaliyetlerine öncelik tanınarak ilgili üniversite ve kuruluşların destekleneceği de belirtilmektedir.

Beş Yıllık Kalkın Planı diğerlerinin aksine çevre sorunlarına en geniş ve ayrıntılı yer ayıran, yaklaşım itibariyle oldukça önem veren bir niteliğe sahiptir. Ancak 3. Beş Yıllık Planda olduğu gibi yine kalkınma-çevre ilişkilerine dikkat çekilmekte, fakat ötekinin aksine ekonomik politikalarda çevre boyutunun ele alınması gerektiği belirtilmektedir. Yine de plana rağmen 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun bu konuda çevre açısından daha olumsuz bir tavır ortaya koyduğu görülmektedir. (Görmez, 1997).

6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın temel fikri ekonomik kalkınma gerçekleştirilirken doğal dengenin bozulmamasına dikkat etmektir. Doğal kaynakların gereği gibi kullanılmasının gelecek kuşaklar için önemli olduğu da vurgulanmıştır. Enerji üretiminde ve kimyasal maddelerin kullanımında çevrenin dikkate alınması gereği de planda belirtilmiştir. Planın "Toprak ve Su Kaynakları" bölümünde, toprakla ilgili sorunlar, sadece tarımsal sorun olarak ele alınmış, tarım arazilerindeki tek sorunda küçük tarım alanlarını sulama sorunu olarak yansıtılmıştır. Planda tarım konusunda bir başka gariplik daha göze çarpmaktadır. Aynı bölümde kimyasal gübre talebinin yılda ortalama 6,1 oranında artacağı öngörülmektedir. Oysa kimyasal gübrelerin zararının ortaya konduğu bir dönemde bu gübrelerin kullanımının attırılması değil azaltılmalıdır. (Somersan, 1993).

Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ileri sürdüğü fikirler önceki planlarda ileri sürülenlerden farklı değildir. Burada da ekonomik kalkınmanın çevreye zarar vermeden yapılması gerektiği söylenmiştir. Dikkat edilecek olursa Batının ileri sürdüğü sürdürülebilir kalkınma tezini karşıt bir biçimde ekonomik kalkınmadan vazgeçilmemiştir. Ekonomik kalkınma ile çevre sağlığının birlikte elde edilebileceğine inanılmıştır. Çevre konusunda uluslar arası sorunlarımız ilk kez 7. Planda bu kadar açık bir biçimde ele alınmıştır. Plan aynı zamanda çevrenin korunmasına dair yapılacak hukuksal değişiklikleri de kapsamaktadır. (Keleş, ve Hamamcı, 1998).

Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda çevre politikaları içinde çevre yönetimi, temel teknikler, araçları ve kurumsal alt yapısıyla öne çıkarılmaktadır. Buna göre ekonomik ve sosyal gelişme sürecinde insan sağlığının, ekolojik dengenin, tarihi ve estetik değerlerin korunması önemlidir. Çevre sektörü için öncelikler belirlenecek, uygulamada paydaşlar arası koordinasyon sağlanacak ve sorunların ele alınmasında toplumsal mutabakata öncelik verilecektir. Çevresel sorunları ele almaya yönelik orta ve uzun vadeli politika ve stratejiler, AB normları ve uluslararası standartlar doğrultusunda ülkenin gerçeklerini dikkate alacaktır (Marın, ve Yıldırım, 2004).

Beş Yıllık Kalkınma Planı (<http://www.gib.gov.tr>) içerisindeki Rekabet Gücünün Artırılması ile ilgili bölüm içerisinde Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi şeklinde bir başlık açılarak; çevre korunması ile rekabet arasındaki bağ ifade edilmiştir. Aynı başlık altında gelişme eksenli bölümünde rekabet gücünün artırılması için izlenecek stratejiler arasında da bulunmaktadır.

Bölüm; 159. Maddede “Doğal kaynakların akılcı kullanımına ilişkin kurum ve kuruluşlar arasındaki sorumluluk ve yetki paylaşımındaki belirsizlik, çevreyi korumak ve üretim sürecini etkilememek için yeterince ele alınmamıştır.” Aynı Bölüm; 163. Maddede Çevresel izleme, denetim ve raporlama sisteminin altyapısının geliştirilerek uygulamaların etkinleştirilmesi, ilgili kuruluşlar arasında bilgi akışının ve paylaşımının bütüncül bir sistemle sağlanması ihtiyacı devam etmektedir. “denilmektedir. Bu konular hipotezimize dahil edilmiştir. 160. Madde şu şekildedir: "AB'nin atık yönetimi, çevrenin korunması, gürültü ve çevresel etki değerlendirmesi konularında koordinasyon sürecinde ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen, çevre düzenlemesi alanında yapılması gereken çok şey vardır. Bununla birlikte, yüksek uyum maliyeti yüksek maliyet bu sektörde özel sektör katılımı da dahil olmak üzere yeni finansman yöntemleri arıyor. Mevzuatın uyumlaştırılması ve gerekli ek yatırımların yapılması uzun zaman alacaktır.

Bölüm; 453. Maddede “Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alarak doğal kaynakların korunması ve kullanılması için koşulları belirleyecek ve herkesin bu kaynaklara adil bir şekilde erişebilmesi için bir çevre yönetim sistemi oluşturacağız. 455. madde: "Tüm sektörlerde, kirlilik ve tüketici ödemesi esasları dikkate alınarak yatırım, üretim ve tüketim etkin bir şekilde kullanılacaktır. Kamu yönetiminin etkinliği dikkate alınacaktır." Sürdürülebilir kalkınma ilkesi ile ilgili olarak 458. maddede “ Çevre ve kalkınma ile ilgili sağlıklı ve entegre bilgi sistemleri oluşturulacak, izleme, denetim ve raporlama altyapısı geliştirilecektir.” şeklinde ifade edilmiştir. 463. Maddede “Sanayide çevre dostu tekniklerin uygulanmasıyla hammadde kullanımındaki etkinlik artırılarak daha verimli üretim gerçekleştirilecek ve atıklar azaltılacaktır.” 472. Maddede “Çevre yatırımlarının yapılması ve işletilmesinde özel sektörün katılımı dahil yeni finansman yöntemleri geliştirilecektir.” burada çevre yatırımları için AB ile ortak uygulanacak destekler kastedilmiştir.

7.1.10 Bölümünde, 519. Maddede Sanayi ve çevre politikalarının uyumu gözetilerek büyümenin sürdürülebilirliği sağlanacaktır. Endüstri, insan sağlığı ve çevre düzenlemelerine ve sosyal sorumluluk standartlarına bağlılığa odaklanacaktır. Madde

523, “Yüksek maliyetli, yüksek kaliteli ürünlerin üretiminde ve çevrenin korunması alanında demir-çelik alanında araştırma ve geliştirmeyi destekleyeceğiz.” Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi ana başlığının altında; “Çevrenin korunması kısa vadede bir maliyet faktörü olarak kabul edilir, ancak rekabet gücünü artırır ve uzun vadede sürdürülebilir kılar. Bu bağlamda uluslararası standartlar, özellikle AB uyum sürecinin gereklilikleri, çevresel altyapının zamanında ve düşük maliyetle tamamlanmasını sağlayacaktır. ”, ... Verimliliği artırmak için çevre dostu üretim süreçlerini ve teknolojiyi geliştirmek ve yaygınlaştırmak önemlidir.” denilerek, ürünlerin pazarda var olabilmesinin bir koşulunun Çevreci Üretim Teknolojileri olduğu belirtilmektedir.

SONUÇ

Hızlı iktisadi büyüme, endüstrileşme, nüfus artışı gibi olgular sonucunda çevre üzerinde meydana gelen tahribatın yaşam koşullarını küresel boyutta tehdit eder hale gelmesi ile başlayan çözüm uğraşları, çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak kullanılan geleneksel düzenlemelerin yanısıra ekonomik ve mali araçların kullanımını gündeme getirmiştir. Piyasa mekanizmasının işleyişine uygun, maliyet etkin bir yapıya sahip olan bu araçlardan çevre vergileri gelişmiş ülkeler tarafından uygulanmaya başlanmıştır.

Çevre vergilerinin kirleticiler tarafından ödenmesi ilkesine göre, dış ortamın ev içi kullanım için kullanılması önerilmekte olup, teorik temel Pigou vergisidir. Domuz vergisine ek olarak, kirlilik sertifikaları ve teşvikler, içsel olarak dış etkiler ortaya çıkarmak için bir tekliftir. Bu iki öneriyi kapsayacak şekilde tezde genellikle çevre vergisi kavramı kullanılır ancak vergisiz bir yapıya sahip olan kirlilik belgeleri ve teşvikler detaylı olarak değerlendirilir.

Değerlendirme sonucunda Pigou vergisine alternatif olarak önerilen kirlilik sertifikaları müdahaleci çözümlere başvurmayan ülkeler tarafından tercih edilmekte, dış ortamı içselleştirmeye yönelik teşvikler sınırlandırılmakta ve genellikle uluslararası rekabeti korumak, yatırımı artırmak için teşvikler kullanılmaktadır.

Ayrıca, vergi teşviklerinin, muafiyetlerin vb. yaygın kullanımının çevre vergilerinin etkinliğini azalttığı düşünülmektedir. Bu nedenle, dünya çapında sürdürülebilir çevre hedeflerine ulaşmak için, teşvikleri sınırlamak, zararlı teşvikleri durdurmak ve çevresel hedeflere ulaşmak için teşviklerin kullanımına odaklanmak önemlidir.

Kirlilik vergisi önerisi, yeşil vergi reformu politikasının bir parçası olarak 20. yüzyılın son çeyreğinde uygulandı. Bu yeni bir uygulama olduğu için ex post analizi yeterince geliştirilmemiştir. Buna göre, çevre vergilerinin uluslararası rekabet, büyüme, istihdam ve yatırım gibi sektörler üzerindeki etkisi halen tartışılmaktadır. Bununla birlikte, bu tür vergileri uygulayan birçok ülkede, vergi uygulama alanındaki çevresel durum iyileşirken, gelir vergileri gibi çarpık vergilerin kullanımı iki kat fayda sağlamıştır. Diğer bir deyişle, genellikle teorik düzeyde tartışılan çifte gelir tahmini, vergi reformu

politikaları uygulayan Danimarka, İsveç ve Almanya gibi bazı ülkelerde başarıyla uygulanmıştır.

Çevre vergilerinin kullanımı için örnek bir ülke olan Danimarka, ülkenin pratik deneyimini göz önünde bulundurarak, en büyük çevre vergisi tabanına sahip olmaya odaklanıyor. Danimarka'da, vergi müdahalesi için bir araç ve çevresel hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Destek mekanizmaları, çevre vergilerini başarıyla uygulayan diğer ülkelerde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, çevre vergilerinin, ülkelerin özel koşulları dikkate alınarak diğer ulaşım araçlarıyla birlikte uygulanmasının başarılı olabileceğine inanılmaktadır.

Öte yandan, Türkiye çevre vergileri de dahil olmak üzere henüz bir mali mekanizma oluşturmamıştır. Ancak ÖTV, MTV ve ÇTV çevre koruma amaçlı kullanılmamakta ancak çevreyi etkileyebilecekleri için çevre vergisi niteliğindedir. Vergilere ek olarak çevre kirliliğini azaltmaya yönelik yasal düzenlemeler, teşvikler ve ödeme uygulamaları bulunmaktadır.

AB uyum sürecinde Türkiye için en zor konulardan biri "çevre" dir. Elbette, çevresel vergilendirmenin uygulanması çevresel uyum için bir öncelik değildir. Gelişmekte olan ülkelerde yaygın bir sorun olan yetersiz idari yapılar Türkiye'de önemli bir sorundur. Ancak, bir maliyet avantajı yaratmak ve çevre kirliliği ile mücadelede etkili bir araç olarak çevresel vergilendirme uygulamasına başlamak için idari yapının ele alınacağını ummak mantıklı görünmemektedir. Bunun yerine, idari yapısal eksiklikleri gidermeye devam ederken, mevcut vergilerin çevresel duyarlılığını artırarak ve yenilerini getirerek vergi sisteminde reform yapmaya başlamak daha iyi olacaktır. Böylelikle idari yapı araştırmalarında vergi sisteminden yararlanmak mümkündür. Bu nedenle, çevreyi korumak için vergi sistemini yeniden yapılandırmak, daha temiz bir çevre için en önemli adımlardan biridir.

KAYNAKÇA

- 2872 sayılı Birleşmiş Milletler, <http://esa.un.org/unpp/index.asp>, (21/01/2008).
- Akadur, R., Avrupa Birliği ve Türkiye’de Çevre Koruma Politikaları ve Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Uyumunu, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi: 23. Ankara, 2005.S.174.
- Barde, J.P., Owens, J. (1993). The Greening of Taxation, *OECD Observer*, 182, p.27
- Brown, R. L. (2003). *Eko-ekonomi*. (Çev., A. Y. Erkan). İstanbul: Tema Vakfı Yayınları
- Brown, R. L. (2008). *Plan B 3.0: Mobilizing to Save Civilization*. Earth Policy Institute.
- Çevre Kanunu, <http://www.cevreorman.gov.tr/yasa/k/2872.doc>, (10/09/2007).
- Değirmendereli, A. (2003), Türk Vergi Sisteminde Uygulanan Bazı Vergilerin Çevresel Vergi Kavramı Açısından Değerlendirilmesi. *Vergi Sorunları*,
- Demir, Ö. ve Acar, M. (2002). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları.
- DPT (2006), 9. *Kalkınma Planı*. <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/ix/9kalkinmaplani.pdf> (21/10/2006).
- Earth Policy Institute, Eco-Economy Indicators, <http://www.earth-policy.org/Indicators/Temp/2008.htm>, (15/06/2008).
- Earth Policy Institute, Eco-Economy Indicators, http://www.earth-policy.org/Indicators/Econ/2006_data.htm#fig1, (10/07/2008).
- Ekins, P. (1999), European environmental taxes and charges: recent experience, issues and trends, *Ecological Economics*, 31, 39-62.
- Ertürk, Hasan, “Kaynak Kullanımında Etkinlik Açısından Çevre Kirlenmesi ve Kirlenme Vergisi”, Marmara Üniversitesi, Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul 1998.
- Ferhatoğlu, E., Avrupa Birliğinde Ortak Çevre Politikası Çerçevesinde Çevre Vergileri, E-Yaklaşım, Sayı: 3, Ekim, 2003.
- Görmez, K., Çevre Sorunları ve Türkiye, Gazi Kitabevi, Ankara,1997.

Gulbenkian Komisyonu, (1995). *Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor*. (Çev. Ş. Tekeli). İstanbul: Metis Yayınları.

<http://www.gib.gov.tr>

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), Climate Change 2007: Synthesis Report, http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf, (02/09/2008).

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), Climate Change 2001: Synthesis Report, (Summary for Policymakers), <http://www.ipcc.ch/pdf/climate-changes-2001/synthesis-spm/synthesis-spm-en.pdf>, (11/06/2008).

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), Climate Change 2001: Synthesis Report, (Summary for Policymakers), <http://www.ipcc.ch/pdf/climate-changes-2001/synthesis-spm/synthesis-spm-en.pdf>, (11/06/2008).

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), Climate Change 2007: Synthesis Report, http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar4/syr/ar4_syr.pdf, (02/09/2008).

Jamali, T. (2007). *Ekolojik Vergiler (Çevre Vergileri)*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.

Kazıcı, S. (1992), Vergilendirme ve Çevre, *Vergi Dünyası*, S.136.

Keleş, R. ve C. Hamamcı, Çevrebilim, Ankara, İmge Yayınevi, 3. Baskı, 1998.

Kovancılar, B., “Küresel Isınma Sorununun Çözümünde Karbon Vergisi ve Etkinliği”, *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:8 sayı:2, 2001.

Leicester, A. (2006). *The UK Tax System and the Environment*. London: The Institute for Fiscal Studies.

Marın, M. ve U. Yıldırım, Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Beta Yayınevi, İstanbul, 2004.

Mutlu, A. “Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları”, 21.Türkiye Maliye Sempozyumu: KamuMaliyesinde Güncel Gelişmeler, Lara/ANTALYA, 1014 Mayıs 2006

OECD (2001a), *Environmentally Related Taxes: Issues and Strategies*. OECD, Paris.

- Somersan, S., Türkiye’de Çevre Ve Siyaset, Metis Yayınları, İstanbul,1993.
- Şahin, Y. (1999), Türk Vergi Sisteminin ‘Çevresel Vergiler’ Açısından Değerlendirilmesi. *Vergi Sorunları Dergisi*, S.133.
- Tezel, Y. S. (1997). *İktisadi Büyüme*, Ankara: Ankyra Yayıncılık.
- The CDB Secreteriat, The Convention on Biological Diversity, <http://www.cbd.int/convention/>, (10/05/2009).
- The World Bank,<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEX/T/0..contentMDK:21772010~pagePK:146736~piPK:146830~theSitePK:258644.00.html> (15/05/2009).
- Toprak, D. (2006), Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:2, S.4.
- Ulusoy, A. ve Vural, T. (2001). Kentleşmenin Sosyoekonomik Etkileri. *Belediye Dergisi*, Cilt 7.
- Ulusoy, A. ve Vural, T. (2001). Kentleşmenin Sosyoekonomik Etkileri. *Belediye Dergisi*, Cilt 7.
- Uyduranoğlu, A. (2004), Mali Vergilerden Çevre Vergilerine Doğru : Avrupa Birliği’nden Uygulamalar. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, s. 45-50.
- Yaman, S. “Çevre Kirliliğinin Tanımlanması”,<http://w3.gazi.edu.tr/web/alperal/cevre2.htm> (15/12/2007).
- Yıldırım, Ü. (Aralık 2007). “Aile Planlaması ve Kontrollü Nüfus Artışı”,http://www.bilim.org/dokumanlar/kontrollu_nufus_artisi.pdf,(25/01/2008).